

instinktu. Otuda su izvedene metafizičke teze o animalnoj duši. Drugi dio ogleda raznolike pojave na području senzitivnog života.

»Psihologija životinja« (Tierpsychologie) u 1. dijelu nije nego sumarni konspekt od nekoliko teza. Tu je cilj sasvim promašen: ne ide to tako jednostavno, da bitnu razliku između senzitivne supstancije i materije dokazujemo na osnovu svijesti i imanentnog karaktera senzacija — a da se taj osnov jedva ili nikako ne objašnjava! A zar je onaj ekcerpat o »instinktu« spekulativan ili empirijski — ili nijedno od obojega?! A tako važni savremeni problem!

Drugi dio: o izvanjskoj i unutrašnjoj senzaciji, o kompleksnim pojavama osjetnosti i još nekim osjetilnim sposobnostima. Sada tek — na str. 99. — počima razgovor o intencionalnom karakteru znanja; nakon prvog, općeg i metafizičkog dijela!! Kakav mu je sve ovo poredak! Drugi je dakle dio ipak empirijski, t. j. imao bi donekle da bude. Jer kazati na pr. u tezi, da se imade smatrati »quintus sensus ut genericus« — to ne služi dobrom glasu skolastičke psihologije. Ili na pr. kad autor sa pitanjem o kvalitativnoj diferenciranosti naših senzacija (str. 108) povezuje noetičko pitanje (str. 113) o njihovoj realnoj vrijednosti, zastupajući t. zv. umjereni realizam: iz ovoga se teksta ne može dak u tome važnom pitanju — kad ga je autor već stavio i u psihologiju — baš ništa orijentirati, jer je prikazano breviter et obscure.

»Unutrašnja senzacija« obuhvata zapravo reproduktivne elemente osjetilnog saznanja, a u prvom redu samu svjestitost senzitivnih doživljaja. Čemu još podržavati ova neodrživa »vetera«: zar je to sve »unutrašnja senzacija«?! Isto je tako neodrživo značenje izraza »fantazija« po autorovoj, staroskolastičkoj, upotrebi. Osim toga je trebalo za reproduktivne sadržaje ili predodžbe (»phantasmata«) podati bolju genetičku eksplicaciju. Slabi je užitak za daka, kad ga o »instinktu« upućuje § 3. prvog dijela i opet § 3. drugog dijela (str. 173), a oba se paragrafa slažu u nejasnoći. — Temu o predočavanju prostora (186—200) ne će dak razumjeti; a tek je pod kraj knjige u pravom labirintu, kad treba da uči tezu 22. o senzitivnoj percepciji svoga jastva! — Nakon ovih primjedbi suvišno je izricati zaključak.

Zimmermann.

Dr. Čeda Marjanović, prof.: Živa crkva u Rusiji. Knj. 18. i 19. biblioteke savremenih religiozno-moralnih pitanja. Beograd 1926. Štamparija »Sv. Sava« (ćirilicom). Cijena din 25.— 8°, str. 86.

Pisac je ujedno kao urednik »Knjižnice savremenih religiozno-moralnih pitanja« opravdao u predgovoru, šta ga je rukovodilo, da da mjesta i »Živoj crkvi« u izdanjima. Nije to samo ono staro duhovno-crkveno srodstvo između ruskog i srpskog pravoslavlja i ovisnost u razvoju, u knjizi, u riječi, nego važnost problema kao takovog. Po sudu pišćevu imala bi Živa crkva: da utire novu jednu stazu »kojom ima da pođe Crkva, ostavljajući besplodnu borbu oko dogama i teoloških finesa, pa bile one mističnog ili racionalističkoga karaktera i da prenese polje rada na socijologiju.«

Nema sumnje, da je sudbina i razvoj Žive Crkve u Rusiji zajedno sa razvojem ostalih Crkvi: Tihonove, kao predstavnice starog pravoslavlja i organizacije Crkveni preporodaj od velike znamenitosti i zanimivosti. Ne samo za Ruse i Rusiju, kojih se izravno tiče, nego i za nas sve, koji znamo i osjećamo, da je vjerski problem u našem savremenom životu od temeljne važnosti po razvoj, napredak i opstanak narodni.

Prof. Marjanović je podijelio svoju radnju u dva dijela: Istorijski pregled savremene ruske crkve (9—61) i sistematski pregled (62—83). Živo, uvjerljivo i neusiljeno iznosi u prvom dijelu misli o ulozi vjere u životu uopće, a kod Rusa napose. »Rus nema ni škole, ni prosvete, ni kulture, on ima od vekova samo Crkvu i ona mu zamenjuje sve ostalo. U toku vekova on je samo religiozno vaspitavan i to čini veličinu duha njegova, jer je do samopožrtvovanja predan veri, Crkvi i svojim dužnostima« (str. 17.). Više je ovim potertana naročita religioznost ruskog naroda, u tolikom stupnju ušćuvana, nego posvemašnja njegova zaostalost u kulturi. Mi znamo, da ona nipošto nije na primitivnom stupnju.

U daljnjim izvodima su ocrtani religiozni pokreti kod Rusa u 19. i 20. vijeku, borba za patrijarhat, sukob između Crkve i države, razdor i cijepanje Žive Crkve. Spomenute su i sekte u Rusiji i pokušaji, da se Crkva kao takova preporodi, oživi i uskrisi iz mrtvila, u koje je pala radikalno-neprijateljskim nastupom boljševičkim.

U drugom dijelu odgovara pisac na pitanja: što je kršćanstvo kao ideologija, kao praksa i kao sociologija, što je tihonovština, što Živa Crkva i organizacija crkveni preporod, te fiksira tačno u čemu je problem borbe protiv religije u Rusiji. »... religija u Rusiji ima danas da vodi borbu kao religija protiv ateizma« (str. 74.).

Ova je knjižica pisana za pravoslavnu publiku, koja će iz prilika i neprilika pravoslavlja u Rusiji moći upoređivanjem da povuče mnogo korisnih zaključaka i za svoje prilike u domovini. Od reda će ti zaključci prema pisanju prof. Marjanovića biti takovi, da će s njima biti zadovoljni oni, kojima mora biti stalo do zdravog vjerskog života u okrilju Crkve. Tkegod se zamišlja u psilu modernog čovjeka i u njegov udaljeni stav od Crkve, pa bilo to pravoslavne, bilo katoličke, taj će morati da iz nesreće ruske Crkve i nepokretnog nekog umišljenog kvietizma njezinih organa, nauči, da današnji organi i funkcijari i pravoslavne i katoličke Crkve ne smiju poći istim putem. U dušama moderne inteligencije nagomilano je mnogo eksplozivna. Da li opravdano ili neopravdano ne možemo ovdje ulaziti u analizu. Ali jedno možemo svijesno utvrditi: Crkva i njezini ljudi moraju naći način, kojim će dušu modernog čovjeka opet privući i oduševiti za Krista.

G. prof. Marjanović počinja jednu pogrešku na račun katoličke Crkve, (str. 11, 63) gdje katolicizmu spočitava »misticizam«. Misli pod tim, da je katolicizam zanemario »čisto racionalnu i moralnu stranu« (religije), pa da je tek morao doći Zwigli, Luther i Kalvin, da tu stranu u katolicizmu dovede do važnosti i značenja. Kako on taj »misticizam« shvaća, osvjetljaju njegove riječi:

»Sve ove reforme imaju jedan cilj da oslobode hrišćanstvo od prekomernog misticizma, u koji ga 'beše uvukla rimska Crkva, te da religija postane dostojanstvo i misaonog čoveka, a ne samo zatucanog mističara koji jedno govori i savetuje drugome, a drugo radi često u potpunoj suprotnosti sa onim, što govori« (str. 63.).

Nema sumnje, da je bilo i kod katolika »zatucanih mističara«, i da je bilo, pa i u redovima visokih crkvenih funkcionara — ljudi, koji jedno govore, a drugo rade. Bilo ih je i bit će ih doklegod su ljudi — ljudi. Kod katolika jednako kao kod pravoslavnih i protestanata. Priznajmo si to otvoreno. Ali budimo pravedni, pa priznajmo i to: da je katolicizam kao religija izgradio sistem, koji uvažava i racionalnu i moralnu stranu. U djelima sv. Tome Akvinskoga naći ćete i za današnje psihološke probleme rješenje, koje zadovoljava. Naći ćete propinjanje ljudskog uma do skrajnih granica mogućnosti. Svoju teoriju on je i u život priveo. Od prvih početaka do današnjeg dana. Protestantske reforme nijesu ni do čega dovele, najmanje do jednog preporoda na moralnom i intelektualnom polju. To je i lanjska lozanska konferencija dostatno dokazala.

Nepoznavanje katoličke nauke odražuje se i na str. 20., gdje g. profesor zove skolastičnim »principom« onu frazu: *credo quia absurdum*. I katolicizam i skolastiku valja studirati na izvorima, a ne po protestantskim autorima.

Ali u glavnom mogu izvoditi prof. Marjanovića da zadovolje. Naročito da pruže jedan sintetički pregled o problemima koji su od općeg značenja, iako tek u direktnom savezu s pojavama razrovanog vjerskog života u Rusiji. Njegovo je mišljenje o sudbonosnim događajima, koji potresaju i Rusiju i Evropu, izraz duše savremenog inteligenta, koji ima vjeru u Boga, a osjeća potrebu da živi kao zdravi član jedne vidljive zajednice, osnovane po Kristu — njegove Crkve. Koliko je u tom pogledu važna uloga Crkve, on je dostatno naglasio. Možda mu »vizantijski dogmatizam« nije potpuno jasan, baš u koliko je dogmatizam. Ali dogmatizam nije i ne smije biti na putu ni kod pravoslavnih ni kod katolika, da religiozni zaklad kršćanstva ne postane proživljenom svojinom modernog našeg savremenog čovjeka. Njemu treba mnogo više znanja o vjeri i vjerskim pitanjima. Ne će ga onda smetati dogme, kad uvidi, da pravo i uspješno socijalno djelovanje nema, gdje nema prije svega jedinstva u temeljnim vjerskim zasadama. A to su dogme. Raspravljanje u Stockholmu htjelo je da za osnovku kršćanskog rada uzme samo socijologiju, pa je urodilo priznanjem, da je takav posao bez sigurnog, čvrstog oslona u vjerskim načelima — prosto nemoguć. Do tog shvaćanja se mora dovinuti svatko tko Crkvi želi trajan i uspješan napredak u radu.

Dr. Andrija Živković.

Dr. fra Julijan Jelenić- Spomenici kulturnoga rada franjevacu Bosne Srebreničke. Sabrao i za štampu priredio. Izdalo povjesno društvo za proučavanje prošlosti jugoslavenskih franjevacu. Monumenta franciscana jugoslavica, vol. I. Mostar 1927., 8° str. VIII. 374.